

Ik wens u smakelijk eten luisteraars

Meyer Sluyser en de radio

Een artikel over het leven van Meyer Sluyser,
geschreven door zijn zoon, dr. Mels Sluyser

Wim Kan had eind jaren zestig in zijn conference het mopje *En nu krijgen we het commentaar op het nieuws van Meyer Sluyser. De atoombom is net gevallen en ik wens u een smakelijk eten luisteraars!*

Dit sloeg op mijn vader die al jarenlang na het nieuws van 6 uur op zaterdag voor de VARA zijn 'commentaar op het nieuws' gaf en daarbij onveranderlijk afsloot met '*En ik wens u smakelijke eten luisteraars*'. In Joodse kring stond hij bekend als de kippensoep-versjteerder omdat, naar men elkaar voor de grap vertelde, hij vooral pessimistische geluiden over het wereldgebeuren over de ether liet uitwaaiëren. Toch was mijn vader geen zwartgallig mens, integendeel, hij had een enorme gein en talrijk zijn de humoristische anekdotes die nu ook nog steeds over hem verteld worden.

Meyer Sluyser werd in 1901 geboren in de Markensteeg in de Amsterdamse jodenhoek in een Joods gezin. Zijn vader die diamantslijper was, nam hem al op jonge leeftijd mee naar vergaderingen van de SDAP en in 1919 kreeg Sluyser een functie bij de Internationale van Werklieden in Overheidsdienst. Daar was hij niet tevreden mee, ook op andere wijze wilde hij zijn socialistische overtuiging uitdragen en het destijds nieuwe medium van de radio bood hem daartoe de kans. In 1926 werd hij lid van de toen pas opgerichte Vereniging van Arbeiders-Radioamateurs (VARA) en een jaar later voorzitter van de afdeling Amsterdam. Twee jaar later werd hij lid van een commissie die de verenigingsvorm van de VARA moest ontwerpen en in datzelfde jaar werd hij voorzitter van de Federatie Amsterdam van deze omroep en tevens lid van het hoofdbestuur.

Sluyser stond altijd op de bres voor de belangen van zijn omroep. Dit bleek ondermeer in de periode van de radiostrijd van 1928 tot 1930 toen hij opkwam voor een naar zijn mening rechtmatige eigen plaats van de VARA in de ether. In 1930 schreef hij hierover een felle brochure gericht tegen het monopoliestreven van de AVRO getiteld *In de greep van Holdert. De moord op de AVRO*. In dat zelfde jaar nam hij in *Donker Nederland. De radio-censuur in de Tweede Kamer* krachtig stelling tegen de opgerichte Radio Omroep Controle commissie die in zijn ogen een vorm van ongewenste censuur inhield. In het omroepwerk zelf verzorgde Sluyser van 1930 tot 1940 voor de VARA de wekelijkse filmrubriek 'Van het Witte Doek'.

Behalve de omroep was ook de krant voor Sluysen een krachtig strijdmiddel. Hij was in 1929 in dienst gekomen van het sociaal-democratisch dagblad Het Volk en schreef daarvoor o.a. een reportage over het bittere lot van de Joodse minderheden in Oost-Europa. Dit verslag verscheen in 1932 tevens in boekvorm onder de titel *Joden in Nood...! Een reportage*. Als democraat in hart en nieren was Sluysen een principieel tegenstander van elke vorm van dictatuur zoals die zich manifesteerde in het communisme, het fascisme en het opkomende nationaal-socialisme. Toen in 1933 in Duitsland Hitler aan de macht kwam, wilde Sluysen waarschuwen voor het zijns inziens naderende onheil. De leiding van de SDAP en het NVV lieten zich door hem overtuigen dat de bevolking in haar geheel gemobiliseerd moest worden in de afwijzing van dictatoriale ideologieën.

Sluysen's opvattingen brachten hem in conflict met de VARA-secretaris Gerrit Jan Zwertbroek die naar de communistische kant neigde en sprekers van die partij voor de microfoon haalde. Toen waarschuwingen niet hielpen, werd Zwertbroek vooral door toedoen van Sluysen door het hoogste orgaan van de VARA, de Verenigingsgraad, in 1934 ontslagen. Sluysen had het duidelijk gezien, er was iets fout aan Zwertbroek. De man werd later lid van Arnold Meijers Zwart Front en diverse andere fascistische partijen en werd na de oorlog wegens landverraad tot 8 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Hij begon daarna een godsdienstige sekte waarin hij optrad onder de naam Broeder Gerardus Johannes die in de jaren zestig in de Amsterdamse binnenstad zendingswerk verrichtte, af en toe afgewisseld met het schrijven van antisemitische brieven aan Sluysen die toen in Bussum woonde.

Als leider van het Bureau van Actie en Propaganda voerde Sluysen van 1933 tot 1936 een landelijke campagne tegen nationaal-socialisme en communisme via het colportageblad Vrijheid, Arbeid, Brood, dat in korte tijd een zeer hoge oplage bereikte. In felle, emotionele artikelen pakte hij zijn politieke opposanten onbarmhartig aan. Toch wekte zijn ongepolijste taal op den duur bij de partijleiding weerstand. In 1936 kreeg het blad een andere redactie en werd het een propagandageschrift voor het Plan van den Arbeid. Ook in het weekblad De Groene Amsterdammer waarvan Sluysen in 1938, naast zijn redactiewerk voor Het Volk medewerker werd, waarschuwde hij herhaaldelijk tegen het gevaar van Hitler-Duitsland.

Radio Oranje

Na de Duitse inval wist Sluysen met zijn gezin op 14 mei 1940 ternauwernood via IJmuiden naar Engeland te ontsnappen. Daar kon de Nederlandse regering al spoedig van zijn ervaring als journalist en radioman profiteren. Op 7 juli werd hij chef van de Radioluisterdienst die tot taak had de radio-uitzendingen vanuit het bezette gebied op te vangen en daarover aan Nederlandse regeringsinstanties te rapporteren. Toen er plannen bestonden om via de BBC zender een Nederlandstalig programma te beginnen bedacht Sluysen daarvoor de naam 'Radio Oranje.' Later werden plannen gesmeed om bij Radio Oranje ook een satirisch programma uit te zenden. Iedereen voelde er om te beginnen veel voor, maar een knelpunt was de naam. Toen voorgesteld werd het de veelzeggende naam *De Watergeus* te geven zei Gerbrandy te vrezen dat deze naam de katholieke luisteraars zou kwetsen. Meyer

Sluysen maakte echter een abrupt einde aan de discussie door voor te stellen het in dat geval maar 'De Wijwatergeus' te noemen. De minister-president grinnikte en gaf verder verzet op.

Sluysen schreef teksten voor beide programma's en nam daarbij ook een jaar lang de leiding op zich van de quasi-illegale zender De Flitspuit die de indruk moest wekken in het bezette gebied te opereren en daarmee het verzet in Nederland trachtte aan te moedigen. De Flitspuit was zonder meer het station dat het best de stemming in Nederland bleek aan te voelen. Het was opgezet door de Political War Executive, een Engelse Inlichtingendienst die erop uit was de Duitse propaganda met vaak ophitserige tegenpropaganda te ontmaskeren. Afgezien van leuzen als OZO (Oranje Zal Overwinnen) of OKE (Oranje Komt Eerstdaags) kon Meyer Sluysen, die de teksten schreef, daar zoveel als hij maar wilde met het wapen van sarcasme zwaaien. De uitzendingen waren meestal gericht op met naam genoemde NSB'ers die keer op keer heel primitief gewaarschuwd werden dat als de oorlog voorbij was, zij erop konden rekenen kennis te maken met Bijltjesdag, de brute afrekening met allen die met de moffen hadden geheuld. Sluysen beschreef hoe het daarbij toeging in zijn boek *Daar zaten wij - Impressies over Londen '40-45'* (uitgeverij Kosmos).

Toen mij het verzoek (of was het een opdracht?) bereikte om dit karwei op te knappen, zei ik: 'Nee, neem voor mij maar een andere schlemiel. De Nederlandse regering zelf is niet verantwoordelijk, maar ik ben wel verantwoordelijk tegenover de regering. Dank u, ik wás al. Laat alstublieft een ander zijn benen breken. Al had ik aanvankelijk duizend aarzelingen, ik heb er achteraf nooit spijt van gehad. Ik pleegde zoveel mogelijk overleg met verantwoordelijke lieden van of namens de regering, en alles schriftelijk. Vooral de brieven die ik in mijn privé-archief zorgvuldig bewaarde hebben mij na de bevrijding geholpen, toen de Parlementaire Enquête-Commissie precies wilde weten hoe deze vreemde vork in de steel had gezeten, want dat heb ik in Londen wel geleerd, een mens moet nooit proberen het vaderland te redden, tenzij hij daartoe duidelijk en liefst schriftelijk is uitgenodigd.

Ik ontwierp een hoogst origineel plan. Zet in Stockholm een dienst op die alle Nederlandse kranten in een gewoon abonnement probeert te pakken te krijgen. De Nieuwe Rotterdamse Courant even goed als het Bullewijkse Nieuwsblad, ja als het erop aankomt nog eerder de Bullewijker en de Boerkoolstronkeradeelder Courant dan de officiële grote bladen. Ga vervolgens, fantaseerde ik, in Stockholm al die krantjes direct en secuur laten lezen en telegrafeer dan uitsluitend het onbelangrijke nieuws naar Londen door. Ja, u leest het goed, het onbelangrijke, niet het belangrijke nieuws. Dus: in Lutjewierum is een stier losgebroken die de landbouwer Kees van Hengstum over het hek van zijn eigen tuin in de mesthoop heeft geworpen, de vaalt liep slechts weinig schade op. Dát soort nieuws. Mijn redenering was: hoe meer je van die volstrekt onnozele berichten kunt uitzenden, hoe sterker de suggestie wordt dat die zender in Nederland staat. Want in Lutjewierum kunnen ze het controleren.

Voor de Nederlandse luisteraars was het een bittere teleurstelling toen de zender al na een jaar in de zomer van 1942 uit de ether werd genomen, want de Flitspuit was iets waarover men graag praatte. Al in augustus 1941, dus een maand nadat de zender voor het eerst in de lucht kwam, rapporteerde de Sicherheitsdienst dat hij in

Nederland 'het dagelijkse gespreksthema' was. Bovendien was het station volgens de Duitsers veel populairder dan Radio Oranje. Sluyser schreef hierover verder:

De Flitspuit heeft voor het overige wel enkele zotte situaties in de wereld gebracht. In het jaar 1942 kwam de stroom Engelandvaarders goed in beweging. Ze trokken dwars door Frankrijk en Spanje en Portugal, en als de heren van de Nederlandse ambassades in het buitenland zich niet al te veel met die moedige jongens bemoeiden, kwamen die Engelandvaarders zelfs in Londen terecht. Anderen waagden de oversteek per boot, sommigen hadden een motorboot weten te veroveren, enkele fikse jongens kwamen met een kano over de Noordzee naar Engeland gepeddeld. De Engelandvaarders waren graag bereid te vertellen dat ze in Nederland een min of meer belangrijke rol in het verzet hadden gespeeld. Ze hadden illegale bladen verspreid, ze hadden onderduikers geholpen, ze hadden sabotagedaden bedreven. Voor zover mogelijk werden deze verhalen gecontroleerd. Ik dien erbij te zeggen dat ze meestal ook wel klopten. Alleen ... er zijn enkele keren Engelandvaarders aangekomen die beweerden dat zij tot de medewerkers van de Flitspuit behoorden ...

Mede door het geringe contact met bezet Nederland en de veelal romantische verhalen van de Engelandvaarders ontstond bij de Nederlandse kolonie in Londen het idee dat een veel groter deel van het Nederlandse volk zich tegen de Duitsers verzette dan achteraf het geval bleek te zijn. Vooral de koningin was daarvan overtuigd en zij was ook van oordeel dat men geen onderscheid moest maken tussen de Joden en de overige Nederlanders. Zo werd er wel contact gezocht met de illegaliteit maar niet aan de Joodse Raad instructies gegeven hoe te handelen.

Sluyser heeft hiertegen geprotesteerd en wist te bereiken dat hijzelf enkele keren voor Radio Oranje het Joodse volksdeel mocht toespreken om het nog enigszins een hart onder de riem te steken. Hij was ook alert wat betreft het signaleren van anti-Joodse tendensen in Londen, vooral wanneer deze zich in regeringskringen voordeden. Zo protesteerde hij in augustus 1943 in de Buitengewone Raad van Advies tegen het instellen van een numerus clausus voor Joden bij de Regeringsvoorlichtingsdienst, die was ingesteld om te beletten dat de Duitse propaganda de gelegenheid zou krijgen rond te bazuinen dat Joden in Londen de boventoon voerden. Als lid van de Commissie van Advies voor Joodse Aangelegenheden was Sluyser betrokken bij de lijsten met Palestina-certificaten. Hij was over de mogelijke uitwisseling van Duitsers in de Nederlandse koloniën tegen Nederlandse Joden benaderd door de Jewish Agency en had bovendien contact met de organisatie van de Nederlandse Joden in Palestina, de Irgoen Olei Holland.

Raad van Advies

Via een adres in Lissabon wist Sluyser enige tijd contact te houden met zijn familie in bezet Nederland en met enkele partijleden aldaar. Koningin Wilhelmina droeg hem buiten de regering om op, om het nodige te doen opdat Koos Vorriink zich rechtstreeks tot haar zou wenden, maar als gevolg van het Englandspiel is dit niet gelukt. Dankzij Sluyser, die de zaak in 1942 aankaartte bij 'Dear Comrade Hugh

Dalton' een invloedrijke Labour-minister, en zich er ook verder mee bezighield, werden de renteloos in Engeland bevindende vermogensdelen van de VARA en enkele vakbonden gedeblokkeerd. Op 12 maart 1942 werd in Londen de Buitengewone Raad van Advies ingesteld, een raad die bij gebrek aan een parlement optrad als klankbord van het kabinetsbeleid. In juni van datzelfde jaar werd Sluyser als enige sociaal-democraat daarvoor benoemd en hij was aanvankelijk ook de enige die aandrong dat het in 1940 zittende Nederlandse parlement, aangevuld en gezuiverd, bij de bevrijding van het land zijn functie diende te hervatten. Het vervolgens in deze geest uitgebrachte meerderheidsadvies had Sluyser opgesteld. De Parlementaire Enquête-Commissie die na de oorlog het beleid van de Nederlandse regering in Londen onderzocht, heeft tegenover Sluyser hiervoor haar grote erkentelijkheid uitgesproken.

Drees

Toen hij november 1944 naar het bevrijde deel van Nederland terugkeerde, werd Sluyser een van de oprichters van het socialistische dagblad Het Vrije Volk. Hij zou daarna adjunct-chef van de redactie van deze krant worden en in deze functie ondermeer reportages en reizen maken in vrijwel alle werelddelen. Ook het radiowerk zette hij voort, hij was opnieuw lid van het hoofdbestuur van de VARA en vanaf 1950 verzorgde hij zoals gezegd iedere zaterdagavond het 'Commentaar op het nieuws.'

Inmiddels was Sluyser, na enige onenigheid met de hoofdredactie van Het Vrije Volk in 1951 chef van de afdeling Actie en Propaganda van de Partij van de Arbeid geworden. In deze functie leidde hij niet minder dan vier campagnes bij achtereenvolgende Tweede-Kamerverkiezingen. Het was mede aan hem te danken dat de PvdA in 1956 vijftig zetels behaalde, het hoogste aantal dat zij ooit heeft weten te bereiken. Een belangrijke factor daarbij was dat hij Willem Drees per helikopter van de ene naar de andere plaats in Nederland liet vliegen om daar toespraken te houden, hetgeen tot dusver niet voorgekomen was in dit vlakke landje. Ook liet hij op de ochtend van de verkiezingen bij alle gezinnen een visitekaartje van Drees in de bus glijden met het verzoek in ieder geval te gaan stemmen, op welke partij dat ook mocht zijn. Zelf had hij een zeer vriendschappelijke relatie met Willem Drees, waaraan hij door zijn propaganda het imago gaf van 'Vadertje Drees' of de kerstman. 'As you know, everyone likes Father Christmas.'

Hier is de VARA

Intussen bleef Sluyser actief als publicist en als omroepmedewerker. Bij het zilveren jubileum van de VARA in 1950 had hij het gedenkboek *Hier is de VARA, 25 jaar democratisch-socialisme in de omroep* geschreven en bij het veertigjarig jubileum volgde zijn boekje *Een klein mannetje met een klein potloodje. Impressies van 40 jaar VARA*. Het verhaal ging toen, wellicht door hem zelf verzonnen, dat hij hierop ook een vervolg zou schrijven: *Een klein vrouwtje met een klein puntenslijpertje*. Hij nam ook deel aan het VARA-programma Geacht Aetherforum. De bedoeling van dit

'live' programma was dat de leden van het forum spontaan antwoord gaven op onverwachte vragen van luisteraars. Toen bijvoorbeeld iemand de vraag stelde waarom de wereld rond was en terwijl de andere forumleden hierop diepzinnige antwoorden bedachten, zei Sluyser: 'Dat is opdat de jongetjes niet in de hoeken kunnen plassen.' In 1956 schreef hij een boekje met de titel *Geacht Aetherform* (Uitgeverij Corona) over dit programma dat van 1953 tot 1956 over de radio werd uitgezonden en zeer veel populariteit genoot. Als erkenning voor zijn vele werk voor de VARA en voor zijn verdiensten in de Londense tijd werd hij in 1965 benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau. Sluyser bleef een fel bestrijder van het communisme en een fervent verdediger van de Verenigde Staten, wat in de VARA kritiek opriep en tenslotte het einde van zijn 'commentaar' betekende. Het door Nieuw Links beïnvloede beleid van de PvdA ten aanzien van Vietnam, Israël en de Oostbloklanden stond hem tegen en hij verliet de PvdA. Hij kwam met een eigen lijst in de gemeenteraad van Bussum, waarvan hij sinds 1953 lid was, en sloot zich in 1970 aan bij DS'70. Hoezeer hij van zijn oude partij was vervreemd bleek ook uit het feit dat hij in 1971 met pijn afscheid nam als hoofdbestuurder van de VARA en vanaf 1970 zijn politieke commentaren schreef in het DS'70-gezinde weekblad *Accent*.

Voordat ik het vergeet

Ondertussen had Sluyser ook naam gemaakt met zijn veel geprezen en gelezen schetsen van het gewone leven in de vooroorlogse Amsterdamse jodenbuurt. Dit was begonnen met stukken en stukjes in de krant die in de jaren vijftig en zestig in talrijke bundels werden herdrukt. In treffende anekdotes en nostalgisch gekleurde typeringen liet hij in boeken met titels als *'Voordat ik het vergeet'*, *'Als de dag van gisteren'*, *'Hun lach klinkt van zo ver'* en *'Er groeit gras in de Weesperstraat'* zien hoe in die vroegere Joodse gemeenschap lief en leed werden gedeeld. Veel van deze boeken zijn tegenwoordig voor enkele euro's op verzamel- en rommelmarkten te verkrijgen, maar de belangstelling ervoor is nog altijd zo groot dat herdrukken van zijn verhalen nog steeds verschijnen, zoals nu bij uitgeverij Bas Lubberhuizen *'Gisteren komt nooit weerom'*. Verder is er ook een Engelse uitgave verschenen bij een Amerikaanse uitgever onder de titel *'Mr. Monday and Other Tales of Jewish Amsterdam'* (www.mrmonday.com)

Springlevend

Meyer Sluyser was een briljant auteur en journalist met een dikwijls scherpe pen. Maar tegelijkertijd was hij een in wezen heel aardige man die goed kon omgaan met mensen en ook veel voor anderen deed als ze in moeilijkheden verkeerden. Maar wee als je zijn vijand was, want dan kon je het veelal wel vergeten. Van zichzelf getuigde hij in een interview in 1967 met Bibeb van Vrij Nederland: 'Een naar de bek babbelaar ben ik nooit geweest, ik ontzie geen mens, geen enkel belang als het gaat mensen opzij te zetten die ik niet goed vind.' Toen hem overigens de vraag werd gesteld waarom hij als overtuigd socialist toch het officerschap in de orde van Oranje-Nassau had aanvaard, antwoordde hij daarop: 'Al heb ik een aangeboren

gebrek aan respect voor gezag, als puntje bij paaltje komt, loopt er geen gouvernementeler mens rond dan uw dienstwillige dienaar.'

Sommige vrienden in de PvdA probeerden hem dan ook op de lijst te krijgen voor een lidmaatschap van de Tweede Kamer. Hij zou daar ongetwijfeld, dankzij zijn briljant sprekerstalent en scherp inzicht een leidende rol hebben kunnen spelen, maar werd daarvan weerhouden door de fractieleider van de PvdA in de Tweede Kamer Jonkheer M. van der Goes van Naters. Dat was niet zo verwonderlijk, want de twee hadden een hekel aan elkaar, vooral ook omdat Sluysen hem 'Van der Smoes van Flaters' noemde, en dan liefst enkele keren achtereen in zijn nabijheid. Met mensen als Drees Sr., Jaap Burger en Lou de Jong kon hij daarentegen goed opschieten, dat waren zijn beste vrienden. Met de mensen van Nieuw-Links uiteraard niet, daar zei hij eerst nog over 'Evenzo vrolijk is het treurig' maar later toen hij aan diabetes ging lijden en daardoor een ongeneeslijk zeer been kreeg, werd hij bitter en noemde hij hun 'sledehonden die elkaar doodbijten'.

Met Pieter Sjoerds Gerbrandy en diens voormalige secretaris Piet Kasteel, de latere gouverneur van Curaçao, bleef hij tot het einde toe goede vrienden. Hij arrangeerde zelfs dat het hoofdbestuur van de VARA eens Gerbrandy een diner aanbood, ondanks het feit dat de voormalige minister-president niet bepaald een socialist was. In zijn tafelspeech verhaalde Gerbrandy toen met zijn bekende hoge kraaiende stem: 'Ik zei mijn vrouw dat ik ging eten bij de VARA en toen antwoordde ze: 'Dan zal je wel rode kool voorgeschoteld krijgen!'

Als weerbare Jood was Meyer Sluysen natuurlijk vooral ook een voorvechter voor Israël dat hij telkens weer voor de microfoon en in de krant met hand en tand verdedigde. Hij organiseerde een bezoek van de VARA en de PvdA aan dat land en regelde een gesprek met Ben Gurion. Iemand als Max Tilleur vond hij maar niks, want diens Sam-en-Moos humor was volgens hem niet echt Joods maar beantwoordde eerder aan hoe de buitenwereld (en dan vooral de antisemitische buitenwereld) Joden beschouwden. Hij schamperde over Tilleur: 'Hij had beter Causeur kunnen heten en Tilleur kunnen worden.'

Meyer Sluysen was een goed mens en hecht betrokken bij het Joodse volk. Het is jammer dat hij in 1973 is heengegaan. Mensen vragen zich wel eens af, is er een leven na de dood? Wat Meyer Sluysen betreft is het antwoord duidelijk, die is door zijn boeken en anekdotes over hem en door de vele terreinen waarop hij invloed heeft gehad, na zoveel tijd nog even springlevend.

Mels Sluysen